

СЕНДЕР КУЛЕНОВИЋ

СТОЈАНКА МАЈКА КНЕЖОПОЉКА

ПОЕМА

Knjigovodnik nabava: strana _____ broj _____
 je nabava nastala u okviru _____, izvršena po najpovoljnijoj
 cijeni za d _____ naredboj od _____
 _____ u knjigu _____

 primio na rukopis u _____
 pouzrenstva pouzrenstva
 Bukovaci
 1.) _____
 2.) _____
 3.) _____

Sign

V/960

Inv. br.

21556

Право прештампавања придржава СВЈЕТЛОСТ, државно издавачко
предузеће Босне и Херцеговине, а право превођења аутор

Dnevnik nabava: strana broj

Da je nabava navedena u ovom katalogu izvršena po najpovoljnijoj
cieni za državnog

..... u knjigu

potrošeno

i da je

Primio na rukovanje u
povjerenstvu-povjerenica

Rukovao;

- 1.)
- 2.)
- 3.)

*Посвећујем жени безименој
вољеној
у борби рођеној*

3.)

Dnevnik nabava: strana _____ broj _____

Da je nabava navedena u ovoj rešenju, izvršena po najpovoljnijoj
ceni za državni blagajnik i prema rešenju naredbodavca od _____

br. _____ i zavedena u knjigu
potrošnog materijala broj _____

i da je u skladu sa predlozima blagajnika.

U Banjoj Luci _____ god.

Primio na rukovanje u prisustvu
posrednika-povjerenika
Rakovac;

Pot. posrednik-povjerenik
1.) _____
2.) _____
3.) _____

СТОЈАНКА МАЈКА КНЕЖОПОЉКА

ЗОВЕ НА ОСВЕТУ, ТРАЖЕЋИ СИНОВЕ
СРЂАНА, МРЂАНА И МЛАЂЕНА, ШТО
ПОГИНУШЕ У ФАШИСТИЧНОЈ ОФАНЗИВИ

Сватри сте ми на сиси ћапћала — јој, благодатно сунце кнешпољско! —,
светројици повијала ножице сам румене
у бијеле повоје ланене,
светројици сам прала јутрење топле пелене...

Јооој,

Срђане,

Мрђане,

Млађене,

јој, три года у мом вијеку,

три првине у мом млијеку,

три саћа тешка,

силовита,

што их утроба моја изврца,

јој, росни тролисни струче дјетелине кнешпољске,

што процва испод мога срца!

Јооој,

три года српска у мом вијеку.

три Обилића у мом млијеку,
јој, Срђане-Ђурђевдане,
јој, Мрђане-Митровдане,
јој, Млађене-Илињдане:
Козара извила три бора под облак,
Стојанка подигла три сина под барјак!

Јоој,
гдје сте,
Срђане,
Мрђане,
Млађене,
јоој,
гдје сте,
три илињске пушке прве,
три сузе моје задње:
Хоће мајка мртве да вас изљуби,
па седам равних реди
— што Кнешпоље изроваше погани нерасти свеједи —
нит ије
нит пије,
већ петама крвавим
Козаром, Просаром
по љешевима чепа црвавим
не би ли којег од вас познала
жалосна мајка Стојанка,
што вас је зимус пратила у акцију,
посвуноћ цјелцем батргала
и пругу тргала!

Јој, три вука моја и три љуте мећаве,
хоће мајка да вас изљуби ледене:

Засучи рукав, Срђане,
лако би тебе мајка познала:
на лијевој мишки мадеж — мрка купина!
Заврни, сине Мрђане,
заврни ми десну ногувицу:
ту ти је први куршум пробио
под листом цјеваницу!
А ти се мртав насмиј мајци, Млађене,
тебе би мајка понајлакше познала:
четири очњака
остале зубе прерасла,
ко у курјака!...

Јој, три моје биљеге од соја,
јој, три љуте гује с присоја,
што вас мајка јуначком снагом насиса,
што вас буна куршумском шаром исписа,
јооој,
гдје сте?
Да л' вас плачу
воде мљечаничке,
или грачаничке,
или моштаничке,
или вас растачу
бљувци жутих црви
по скотским црним рововима,
на скотским стозубим жицама
крај дубичке цесте?

Устајте, устајте,

низ Кнешпоље погледајте:
Је ли ово јучерање Кнешпоље?
Је ли ово, дјецо, прѣд јесен?
Гдје су бијеле косачке дружине повијене?
Под којом крушком узрелом
чека
косце јърне, угануле
и жетелице преплануле
велика румена пита
од првог слободног жита
и велика здјела кисела млијека?
А од Козаре, р̀ано моја, па до Саве,
љетина натисла из слободе,
ко из воде,
кукурузи нанијели ко војске зелене,
главињају пшенице бремене,
шљиве савке уплавиле
од слачин̀а,
па се лијепо, од тежина,
разглавиле
ко стеоне краве:
Свуд хљебно је, и медно је, и гроздно је
преко главе,
крцкају земље ко крцате кошнице,
чекају, р̀ано моја, да се озноје
орне мушке мишице...

Ал залуд, залуд чекају!

Дјецо моја,
ви ћете Стојанци мајци опростити,

што ће вас мајка мртве ражалостити:
Оца су вам у збјегу упељали,
и на цести док су нам га стријељали,
зубима је стисно лулу дружицу,
а стрица вам Радоја
одвели су у жицу,
отјерали вамилију и кум-Илије,
и све редом вамилије!...
Пусто лежи Кнешпоље.
Обнемогло, суро, јалово.
И ко сипња га притишће
сунчано олово.
Све је глуво, безуво.
Ни птицѐ, ни пчелѐ.
Само у празну собу
уба̀са̀ самотно теле
па главом о затворена врата туче
и беуче,
ко у гробу ...

Није ово, дјецо, Кнешпоље,
ово је поље невоље!

Ко ли ће ове године косити?
Ко ли ће дјевојке просити?
Ко ли ће ракије пећи?
Ко ли ће сланине сјећи?

Ај, зар ће се ови нерасти несити,
зар ће се нашом погачом руменом

— црвена кад никне из наших костију —,
зар ће се нашом погачом црвеном
несити нерасти сластити?!
И зар ће скотске лалоке погане
нашим мрсом алапљиво мастити?!
И зар ће нашом ракијом првеном
саловита своја ждријела палуцати?!
И зар ће њихове шапе чупаве,
што су се у нашој крви купале,
невјестама, што су за вас пупале,
прољетна њедра сатрти?!
И, дјецо моја, послије наше самрти,
зар ће им се ситопјано штуцати?!

Ај, ко ће ове вукодлаке затрти?

Козаро,
Козаро,
Козаро,
казуј, Козаро, ко ће их затрти,
ко ће окајати
мога Срђана,
мога Мрђана,
мога Млађена?...

Козаро, секо зелена,
друга мајко мога Млађена,
с далёка ли се видиш
и даље ли се чујеш!
Вјероват не може мајка Стојанка

да си ти опустјела
и да си на̄с напустила!...
Са цесте преоране,
са мртвих псина, што им дјеца наша судише,
кад очи узнесем уз твоје косате стране,
у мом срцу — ко у твојем гнијезду —
једно птиче прокљубава,
једна вјера процвјетава:
Ти си моје синове,
ти си, селе, своје синове
у плетенице зелене савила,
па ћутиш над Кнешпољем
и обрве тешке састављаш,
и у срцу,
ко у котлу пламеном,
мијешаш свету освету!

Освету, секо, освету!

Окај ми сина Срђана,
окај ми сина Мрђана,
окај ми сина Млађена:
Кише је жедно свето Илиње,
а Кнешпоље освете пресвете!

Свети нас, секо Козаро,
окај нас смртно, крваво,
чујеш ли једну уку велику
од оне стране откуд сунце излази?...
Њу ми је Млађен често помињо:
*Ако погинем, мајко Стојанко,

мене ће окајат помајка Козара,
мене ће окајат прамајка ~~Русија~~ ~~КОЗАРА~~ РУСИЈА
неће, мајко, дуго потрајат,
чуће се једна ука велика!»

И не видим од росе очиње,
већ само чујем: ука почиње!

Ука, секо, ука велика
с далеке стране откуд сунце излази,
ко да планином гуде југови!
То иде војска, све човјек до човјека,
X облак војске, војска срдита:
Кад би све громове, секо вјекдвјека,
што су ти мрчевном косом играли
вјечине вјечина, —
у један тресак и рсак сложила,
он не би био тој уки великој
ни јека јекина:
толика, селе, војска удара,
толико срдитих насрће Срђана!
Тресак, секо, рсак до неба
с далеке стране откуд сунце излази:
Колико љутих те израни куршума,
колико љутих ме нахрани јадова,
толико, селе, из тог ршума,
толико мргодних намиче Мрђана!
Тресак и рсак земљу премећу,
па сијевци, сејо, небом прелијећу
од оне стране откуд сунце излази:
Када би сваку сузу шточију,
што мајчину,

што дјечију,
(и кравију,
и овчију!)
по збјеговима што потече с очију,
што потече и у тебе утече; —
све сузе кад би на лист зелен скáпила
па сунцу раном са њих зраке вратила:
толико, сејо, сијева сијевака,
толико крилатих налијеће Млађена!...
О, није, сејо, ово роса очиња,
два Илиња што очи моје опчиња,
већ прѣд том војском ено човјека,
за чело сву је војску надрасто
— а осредњег је узраста —,
очи су му — еванђеља стовјека,
а ~~војска~~ — коса му гргурста,
и сав трепти, ко од пређе вилиње:
Иде тако, усред силна громора,
— такав нам се приснива на Илиње
и смијешу се, све му игра брк,
што би се њиме Млађен шалио
да би га једном видјет волио,
већ да је његово одавле до мора!

а Русуја →

Чујеш ли, селе Козаро,
чујеш ту уку велику?...

Развијај косе зелене,
сека те заклиње Стојанка,
расплићи мрке плетенице,
пуштај нам цинове вилене,

нек скотском крви
обоје
три наше воде ледене,
нек мрљинама скотским,
за зрнате пшенице,
земљу нашу
погноје!

Чујеш ли, селе весела,
чујеш ту уку велику?...

Гуди земља, земља васцијела:
Отискује се војска голема
од ~~московског~~ Јерусолема,
шири јеле,
зелена селе,
просипај челичне пчеле
низ земљу нашу
на крваву пашу!

Московског →

Знај:
Кад би се утроба моја оплодила,
још бих три Млађена,
и три бих Мрђана,
и три бих Срђана,
породила,
и љутом дојком одојила,
и сватри теби поклонила!

Стани ми стамена,
у двије змије узвиј обрве,

у љут угриз стегни вилице,
и из сваке жилице
сркни јѐда мамена
па га уждиј на огњене ноздрве
у три жива пламена,
у три жива Млађена,
у три жива Мрђана,
у три жива Срђана,
у илињска тристаитри пламена,
цикни, селе, стоглаво,
стүци их, секо, сторуко,
нек им нема ни трага ни знамена,
нек се памти гдје је рака тројака:
Овдје снагом доји Стојанка,
бүном пита Козара помајка,
вјером храни Русија прамајка,
три се мајке овдје састају:
Ко год нам дошо да амбаре изаспе,
и торове да нам пуне разаспе,
и крцата да нам улишта
пдсасне,
и да погасне
огњишта
— а лоза му од клѐтве не помрла —,
дјеча ће му залүд овүд скитати
и зà кости питати,
јер ће овдје, гдје је самрт вршај завргла,
и вршүћи крвљу липтала,
па на концу своју самрт дврхла, —
ко крв данас, сүтра мед пролиптати,
мед и млијeko дјечи нашој дò грла, —
земља ће нам у сүнце проциктати!

НАПОМЕНА

Ову поему, изграђујући је у себи још за вријеме велике фашистичке офанзиве на Козару, написао сам 20 августа 1942 године и одмах сутрадан читао на незаборавној смотри Другог крајишког партизанског одреда »Младен Стојановић«, која је одржана мјесец дана послје офанзиве, на Палежу, једном од козарских висова. Ту смо се ми — управо оних дана када је непријатељ на сва звона објављивао уништење козарских партизана — састали, свега неколико сати хода од козарског виса Мраковице, на којој су Нијемци, и послје офанзиве, држали утврђено упориште од шест стотина војника. Поему сам, затим, дотјерао у Буковици, сједишту батаљона познатог хероја Петра Мећава, у ноћи између 22 и 23 августа, уз велику батру, уз коју смо тада редовно дуго у ноћ сједјели, причали, расправљали, пјевали.

Како су се тих дана пробили из Грмеча нама на Козару курири, под вођством чувеног Марка Бућме, послао сам по њима поему у Грмеч, гдје се она први пут појавила у »Крајишком партизану«, који је тада редиговао Стефан Митровић. Одатле су је циклостилом и шапирографом даље преносили разни партизански листови широм наше земље, при чему се њен текст, поред грешака у »Крајишком партизану«, све више удаљавао од оригинала. Касније сам извршио кључну редакцију ове поеме, и она се, ево, први пут појављује са аутентичним текстом.

Сматрам да су у области нашег акцента многе ствари, иако утврђене, често или непознате или неусвојене, а многе, опет, нерашчишћене. А акценат је — разумије се — један од битних елемената језика, што нарочито долази до изражаја у поезији. Из тих разлога, означио сам у овој поеми акценат: 1) на мјестима гдје би, због недовољног познавања, многи могли ставити крив акценат, 2) на мјестима гдје емоција, и у обичном говорном језику, може да помјера акценат, што држим једним од мало искоришћаваних преимућстава родног језика и 3) на мјестима гдје фонетски закони отварају двије могућности акцентовања, а логички смисао захтијева само једну од њих.

Ради недостатка акцентованих слова, морам акценат описно да означим у овим случајевима: (стр. 5, стих 5 одоздо) *изврца* — задњи слог кратак, на трећем од краја краткоузлазни акценат; (стр. 6, стих 4 одоздо) *батргала* — на трећем од краја краткоузлазни акценат; (стр. 8, стих 4 одозго) *повијене* — задњи дуг, на трећем од краја краткосилазни акценат; (стр. 9, стих 6 одозго) *у жицу* — енклитично; (стр. 10, стих 2 одозго) *цвеном* — на трећем од краја краткосилазни акценат; (стр. 11, стих 14 одозго) *у срцу* — енклитично; (стр. 13, стихови 4 и 5 одозго) *потече и утече* — на трећем од краја краткоузлазни акценат; (стр. 14, стих 1 одоздо) *у двије* — енклитично; (стр. 15, стих 1 одозго) *у љут* — наглашено »љут«; (стр. иста, стих 5 одозго) *жива* — дугосилазни, а у три наредна стиха дугоузлазни акценат; (стр. иста, стих 9 одозго) *тристаитри* — на другом од краја краткосилазни акценат; (стр. иста, стих 12 одозго) *ни трага ни знамена* — »трага« енклитично; (стр. иста, стих 15 одозго) *пита* — краткосилазни; (стр. иста, стих посљедњи) *у сунце* — енклитично.

С. Н.

